

MỘT SỐ Ý KIẾN VỀ SỬ DỤNG BẢNG PHÂN NGÀNH KINH TẾ TRONG TỔNG ĐIỀU TRA CƠ SỞ KINH TẾ, HÀNH CHÍNH, SỰ NGHIỆP Ở VIỆT NAM

Hương Dũng

Tổng điều tra cơ sở kinh tế, hành chính, sự nghiệp (gọi tắt là tổng điều tra kinh tế) được tiến hành lần đầu tiên ở Việt Nam vào năm 1995, lần thứ 2 vào năm 2002, và lần thứ 3 vào năm 2007. Luật Thống kê quy định, Tổng điều tra kinh tế được tiến hành 5 năm/lần. Đến năm 2012 sẽ tiến hành tổng điều tra kinh tế lần thứ 4. Như vậy những năm có đuôi 2 và 7 sẽ tiến hành Tổng điều tra kinh tế.

Tổng điều tra kinh tế lần thứ nhất đã thống kê được hơn 2 triệu đơn vị cơ sở; Tổng điều tra kinh tế lần thứ 2 tăng lên gần 3 triệu; và Tổng điều tra kinh tế lần thứ 3 tăng lên trên 4 triệu đơn vị cơ sở. Kết quả tổng điều tra kinh tế đã tạo ra bộ số liệu khá chi tiết theo ngành kinh tế theo địa bàn từ cấp xã/phường, huyện/quận, tỉnh/thành phố đến cấp quốc gia. Để có được bức tranh về cơ sở kinh tế theo ngành và theo địa bàn nói trên là do sử dụng Bảng phân ngành kinh tế của Việt Nam để tổng hợp, phân loại các thông tin thu được từ các đơn vị cơ sở theo mã ngành kinh tế. Tổng điều tra lần thứ nhất và lần thứ 2 sử dụng Bảng phân ngành kinh tế ban hành lần đầu tiên vào năm 1994 (gọi tắt là VSIC94) trên cơ sở Bảng phân ngành chuẩn quốc tế phiên bản 3.0⁽¹⁾. Tổng điều tra lần thứ 3 sử dụng Bảng phân ngành kinh tế mới ban hành năm 2007 (gọi tắt là VSIC07). VSIC07 được phát triển trên nền tảng của ISIC phiên bản 4.0 và tương thích hoàn toàn với ISIC4.0 ở cấp độ 3 chữ số⁽²⁾. Bài viết này giới thiệu một số vấn đề chủ yếu trong việc sử dụng Bảng phân ngành kinh tế trong Tổng điều tra kinh tế năm 2007.

Nghiệm thu kết quả Tổng điều tra tại Cục Thống kê Bình Phước (tỉnh Bình Phước)

1. Mục đích, nguyên tắc và phương pháp sử dụng VSIC trong tổng điều tra kinh tế

Tổng điều tra kinh tế sử dụng VSIC để phân loại đơn vị cơ sở theo ngành sạch và theo vùng lãnh thổ. Vì đơn vị điều tra là đơn vị cơ sở đã cho phép thống kê được ngành kinh tế thuần diễn ra tại địa bàn nhỏ nhất của Việt Nam là xã/phường. Nếu đơn vị điều tra là doanh nghiệp sẽ không thể thống kê được ngành kinh tế thuần theo lãnh thổ, vì doanh nghiệp kinh doanh nhiều ngành và diễn ra ở nhiều địa điểm khác nhau.

Mỗi đơn vị cơ sở chỉ được xác định vào một ngành duy nhất trong Bảng VSIC. Để làm được điều này, các bảng hỏi sử dụng trong tổng điều tra kinh tế đều thiết kế câu hỏi để thu thập thông tin về ngành kinh tế của cơ sở. Đơn vị cơ sở tự ghi mô tả chi tiết ngành kinh tế mà đơn vị đang kinh doanh vào bảng hỏi hoặc điều tra viên phỏng vấn

và quan sát hoạt động của cơ sở để ghi mô tả chi tiết ngành kinh tế vào phiếu điều tra. Căn cứ vào mô tả ngành chi tiết đã được ghi trong các bảng hỏi, cơ quan thống kê địa phương đối chiếu với Bảng VSIC để xác định mã ngành đến cấp chi tiết nhất cho từng đơn vị cơ sở (Tổng điều tra kinh tế năm 1995, yêu cầu xác định mã chi tiết đến 4 số; Tổng điều tra kinh tế năm 2002, chi tiết đến 6 số; Tổng điều tra năm 2007, chi tiết đến 5 số). Căn cứ vào mã ngành đã xác định được, cơ quan Thống kê tiến hành phân loại các cơ sở hoạt động ngành nào thì được xếp chung vào ngành đó và các số liệu khác của cơ sở cũng được tổng hợp theo ngành từ các mã này. Việc xác định mã ngành VSIC cho từng đơn vị cơ sở được tiến hành bởi những người có kiến thức cơ bản và kinh nghiệm về phân loại ngành kinh tế và đều được thực hiện bằng tay (thủ công).

Thực tế 3 lần tổng điều tra kinh tế ở Việt Nam đã huy động một lực lượng khá lớn từ cơ quan Thống kê địa phương (Cục Thống kê tỉnh, thành phố, Phòng thống kê huyện, quận) tham gia xác định mã ngành của đơn vị cơ sở. Do đó, xác định mã ngành VSIC trong tổng điều tra kinh tế là công việc rất nặng nề, phức tạp và khá tốn kém về nguồn lực. Đặc biệt Tổng điều tra kinh tế 2007 sử dụng Bảng phân ngành mới, nên việc xác định mã ngành càng phức tạp hơn nhiều so với Tổng điều tra kinh tế 2002.

2. Một số khó khăn trong việc sử dụng VSIC trong tổng điều tra kinh tế

- Ghi mô tả ngành không chi tiết, thiếu chính xác, ghi theo Giấy chứng nhận đăng ký kinh doanh là thách thức lớn nhất của tổng điều tra kinh tế. Đơn vị cơ sở hoặc điều tra viên thường ghi chung chung, không rõ

ràng, không chi tiết mô tả ngành kinh tế vào phiếu điều tra, hoặc ghi không chính xác so với ngành thực tế đang kinh doanh, thậm trí có những đơn vị cơ sở ghi toàn bộ ngành kinh doanh theo Giấy chứng nhận đăng ký kinh doanh của cơ sở. Điều này đã gây khó khăn rất lớn cho việc xác định mã ngành chi tiết. Thực tế có khá nhiều trường hợp xác định sai mã ngành VSIC, thậm trí một số trường hợp không xác định được mã VSIC.

Ví dụ: Cơ sở ghi mô tả ngành trong phiếu điều tra là: “Sửa chữa đồ dùng cá nhân và gia đình”, nếu ghi mô tả như trên, thì chỉ xác định được mã ngành cấp 3 là: S952. Trong khi đó, sửa chữa đồ dùng cá nhân và gia đình, bao gồm các ngành chi tiết có các mã số như sau:

- “Sửa chữa thiết bị nghe nhìn điện tử gia dụng” có mã số là: S95210;

- “Sửa chữa thiết bị, đồ dùng gia đình” có mã số là: S95220;

- “Sửa chữa giày, dép, hàng da và giả da” có mã số là: S95230;

- “Sửa chữa giường tủ, bàn ghế và đồ nội thất” có mã số là: S95240

- Xác định mã ngành sản xuất kinh doanh chính rất khó khăn, vướng mắc đối với những cơ sở có 2 ngành trở lên. Mặc dù tài liệu hướng dẫn tổng điều tra đã qui định tiêu chí ưu tiên là giá trị tăng thêm để xác định ngành chính, nhưng trong thực tế không thể xác định được giá trị tăng thêm nói chung và giá trị tăng thêm của ngành nào lớn nhất do cơ sở tạo ra.

- Đại đa số lực lượng tham gia xác định mã ngành để ghi vào phiếu điều tra chưa có kiến thức cơ bản về phân ngành kinh tế và kỹ năng xác định mã ngành kinh tế. Lực

lượng này chưa được đào tạo chuyên nghiệp, chủ yếu qua kinh nghiệm thực tế hoặc qua chỉ bảo của đồng nghiệp, nên gặp rất nhiều khó khăn khi xác định mã ngành của đơn vị cơ sở. Sự khác nhau về nhận thức ngành kinh tế dẫn đến việc thiếu nhất quán trong việc xác định mã ngành. Đơn vị nào sử dụng nhiều người cho việc xác định mã ngành thì tính nhất quán càng không đảm bảo, thậm trí không nhất quán ngay cả đối với ngành cấp 1.

- Tài liệu giải thích các mã ngành chưa được chi tiết, chưa bao hàm đầy đủ các ngành, nên việc tra cứu để xác định mã ngành rất khó khăn. Chúng ta chưa xây dựng được cuốn Từ điển ngành kinh tế của Việt Nam phục vụ Tổng điều tra kinh tế nói riêng và các cuộc điều tra thống kê nói chung là một trong những nguyên nhân sử dụng mã ngành trong tổng điều tra kinh tế gặp nhiều khó khăn.

- Xác định mã ngành hoàn toàn bằng thủ công không chỉ tốn kém về nguồn lực, kéo dài thời gian xác định mã, mà còn ảnh hưởng nhiều đến chất lượng tổng điều tra kinh tế. Xác định mã ngành bằng thủ công sẽ phải huy động nhiều người cùng tham gia, nên tính nhất quán của mã ngành không đảm bảo trong một địa bàn điều tra cũng như địa bàn xã/phường, huyện/quận, tỉnh/thành phố. Thiết nghĩ ứng dụng công nghệ thông tin trong việc xác định mã ngành trong tổng điều tra kinh tế là nhu cầu cấp thiết đối với tổng điều tra kinh tế nói riêng và điều tra thống kê nói chung. Tổng điều tra kinh tế năm 2007 đã sản xuất đĩa CD tra cứu mã ngành, nhưng hết sức đơn giản và chỉ có tác dụng thay việc tra mã ngành từ cuốn sách “Ngành kinh tế Việt Nam năm 2007” bằng đĩa CD. Mặc dù vậy, sáng kiến

sản xuất đĩa CD tra cứu mã ngành cũng đáng trân trọng.

- Việc chuyển đổi dữ liệu Tổng điều tra năm 1995 và năm 2002 từ VSIC94 sang VSIC07 để đảm bảo dãy số về đơn vị cơ sở và đảm bảo so sánh giữa các lần tổng điều tra là khó khăn đang ở phía trước. Vì rằng, đầu năm 2008 sẽ là giai đoạn xử lý, tổng hợp, biên soạn và vì VSIC07 có rất nhiều thay đổi về cách sắp xếp mã ngành so với VSIC94. Một số ngành của VSIC07 được tách ra từ một ngành của VSIC94 và ngược lại. Khối lượng chuyển đổi sẽ rất lớn vì số lượng đơn vị cơ sở năm 1995 là 2,1 triệu đơn vị, năm 2002 là 2,9 triệu đơn vị.

Tóm lại: Việt Nam đã tiếp cận với ISIC từ đầu những năm 90, nhưng đến năm 1994 mới chính thức ban hành VSIC và được sử dụng thực tế lần đầu là Tổng điều tra kinh tế năm 1995, kể từ đó các cuộc điều tra khác cũng sử dụng VSIC. Nhờ đó, số liệu thống kê nói chung và kết quả tổng điều tra kinh tế nói riêng đã đảm bảo được tính hài hòa với ISIC và so sánh quốc tế. Mặc dù Tổng điều tra kinh tế đi tiên phong trong việc sử dụng VSIC và cũng đã tích lũy được kinh nghiệm, nhưng cũng còn nhiều vấn đề về ngành kinh tế cần được nghiên cứu, giải quyết trong tổng điều tra kinh tế nói riêng và ngành Thống kê nói chung. Xây dựng cuốn Từ điển ngành kinh tế Việt Nam và thiết kế phần mềm máy tính xác định mã ngành tự động phục vụ tổng điều tra kinh tế lần thứ tư vào năm 2012 nói riêng và các cuộc điều tra thống kê nói chung là những hoạt động cần được ưu tiên trong giai đoạn 2008-2010□

(1) Bảng phân ngành kinh tế, NXB Thống kê, năm 1994.

(2) Bảng phân ngành kinh tế Việt Nam, NXB Thống kê, năm 2007.